

Lisätietoja KAM-sektoreiden toimijoista ja sääntelytilanteesta

Kirjastot

Kirjastoja Suomessa on noin 800. Määrällisesti suurin joukko kirjastoja ovat kunnalliset kirjastot, eli ”yleiset kirjastot”. Niistä säädetään laissa yleisistä kirjastoista, jonka 6 §:n 1 kohdan mukaan kirjaston tehtävänä on ”tarjota pääsy aineistoihin, tietoon ja kulttuurisisältöihin”.

Tieteellisesti merkittävimpiä kirjastoja ovat Kansalliskirjasto sekä yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kirjastot sekä joukko tutkimuslaitosten kirjastoja ja muita erikoiskirjastoja, kuten Eduskunnan kirjasto, Tilastokirjasto ja Suomalaisen kirjallisuuden seuran kirjasto.

Kansalliskirjastosta säädetään yliopistolain YOL 70 §:ssä, jonka mukaan ”Kansalliskirjasto vastaa toimialallaan kansallisen kulttuuriperinnön tallettamisesta, ylläpidosta ja saatavuudesta”

Muista yliopistokirjastosta ja ammattikorkeakoulukirjastoista ei ole sääntelyä. Ne hakevat toimintansa oikeutuksen yliopiston tai ammattikorkeakoulun tehtävistä. Yliopistolain 2 §:n mukaan: ”Yliopistojen tehtävänä on edistää vapaata tutkimusta sekä tieteellistä ja taiteellista sivistystä, antaa tutkimukseen perustuvaa ylintä opetusta sekä kasvattaa opiskelijoita palvelemaan isänmaata ja ihmiskuntaa. Tehtäviään hoitaessaan yliopistojen tulee edistää elinikäistä oppimista, toimia vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa sekä edistää tutkimustulosten ja taiteellisen toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta.”

Ammattikorkeakoululain 4 §:n mukaan: ”Ammattikorkeakoulun tehtävänä on antaa työelämän ja sen kehittämisen vaatimuksiin sekä tutkimukseen, taiteellisiin ja sivistyksellisiin lähtökohtiin perustuvaa korkeakouluopetusta ammatillisiin asiantuntijatehtäviin ja tukea opiskelijan ammatillista kasvua.”

Muista erikoiskirjastoista on sääntelyä vain poikkeustapauksissa, eikä sen perusteella voida yhteneväisesti tulkita käsittelyoikeuden rajoja:

- Laki näkövammaisten kirjastosta: 2 §: mm. ”tuottaa ja lainaa piste-, ääni-, elektronista ja muuta erikoisvalmisteista kirjastoaineistoa”
- Laki Eduskunnan kirjastosta 1 § : ” .. toimii eduskunnan keskusarkistona sekä julkisena oikeudellista tietoa, yhteiskuntatietoa ja eduskuntatietoa välittävänä keskuskirjastona”
- Laki Varastokirjastosta: ”Tieteellisistä ja yleisistä kirjastoista siirrettävän aineiston säilyttämistä ja käytönasettamista varten on opetusministeriön alainen Varastokirjasto.”

Arkistot

Arkistosektorilla lakisääteinen tietojen välittämistehtävä on Kansallisarkistolla ja Kansallisella audiovisuaalisella instituutilla. Kansallisarkistosta annetun lain mukaan sen tehtävänä on muun muassa ”edistää pysyvästi säilytettävien asiakirjojen ja niihin sisältyvien tietojen saatavuutta, käyttöä ja niihin perustuvaa tutkimusta”. Kansallisesta audiovisuaalisesta instituutista annetun lain 2 §:n mukaan sen tehtävänä on muun muassa ”ottaa vastaan talletuksina ja hankkia kokoelmiinsa elokuvia ja televisio- ja radio-ohjelmia sekä niihin liittyvää esineistöä ja muuta aineistoa, tallentaa ja arkistoida televisio- ja radio-ohjelmia sekä entistää kokoelmissaan olevia aineistoja” sekä ”edistää toimialansa kulttuurin tuntemusta

saattamalla elokuvia ja ohjelmia yleisön saataville kulttuuri-, koulutus- ja tutkimustarkoituksessa ja harjoittamalla niiden esitystoimintaa sekä asettamalla näytteille toimialansa aineistoja”.

Yksitoista yksityistä arkistoa saa tällä hetkellä avustusta yksityisten arkistojen valtionavusta annetun lain perusteella, mutta tällä rahoituslailla ei voida säätää näiden arkistojen tehtävistä, vaikka pysyväisluonteisen valtionavustuksen ehtona on lain 6 §:n mukaan mm. ”arkistossa säilytettävä arkistoaineisto on oleellisilta osiltaan tutkijoiden ja muiden tarvitsijoiden käytettävissä ja arkistolla on järjestetty tutkijapalvelu”.

Arkistoalalla toimii merkittäviä yksityisiä arkistoja, jotka eivät ole minkään erityislainsäädännön puitteissa, eivätkä siten voi vedota lakisääteiseen tehtävään käsittelyperusteena. Tällaisia toimijoita ovat esimerkiksi Musiikkiarkisto, Tietoarkisto FSD ja Päivälehdien arkisto.

Museot

Ammatillisesti hoidettuja museoita Suomessa on 154. Ne ovat valtion, kuntien säätiöiden ja yhdistysten ylläpitämiä. Valtionosuuden piirissä näistä museoista on 124. Valtionosuuden edellytyksistä on säädetty museolaissa (729/1992) ja valtioneuvoston asetuksessa museoista (1192/2005). Museolain 2 § 7 kohdan mukaan valtionosuuden saamisen edellytyksenä on, että ”museon toiminta on ympärivuotista ja sen kokoelmat ovat museon käyttäjien tavoitettavissa”. Opetus- ja kulttuuriministeriö voi nimetä museon maakuntamuseoksi, valtakunnalliseksi erikoismuseoksi tai aluetaidemuseoksi. Tällöin museolla on alueellisia tai valtakunnallisia erityistehtäviä. Koska museolaki on rahoituslaki, siinä ei kuitenkaan voida asettaa museon ylläpitäjille tietosuojalain 6 artiklassa tarkoitettuja lakisääteisiä velvoitteita, jotka olisivat käsittelyn perusta.

Lakisääteistä museotoimintaa harjoittavat lähinnä Museovirasto (Kansallismuseo) ja Kansallisgalleria (Ateneum, Kiasma ja Sinebrychoff). Museovirastosta annetun lain 2 § 4 kohdan mukaan Museoviraston tehtävänä on huolehtia kulttuuriperinnön tutkimisesta ja kulttuuriperintöä koskevan tiedon tallentamisesta, säilyttämisestä ja käytettäväksi saattamisesta. Museovirastosta annetun asetuksen 1 §:n mukaan Museoviraston tehtävänä on ”ylläpitää museoita ja järjestää näyttelyitä”; ”edistää suomalaisen kulttuuriperinnön tunnettuisuutta ulkomailla; välittää tietoa myös muiden kansojen kulttuurista; lisätä yleisön tietoisuutta ja tuntemusta kulttuuriperinnöstä.”

Kansallisgalleriasta annetun lain 2 §:n mukaan sen on tehtävänä mm. ”harjoittaa näyttelytoimintaa ja muuta taidemuseotoimintaa”.

Poliisimuseosta ja Sotamuseosta on lisäksi alemmanasteista sääntelyä. Luonnontieteellisestä keskusmuseosta säädetään yliopistolain 72 §:ssä seuraavasti: ”Helsingin yliopiston yhteydessä toimii luonnontieteellinen keskusmuseo. Luonnontieteellinen keskusmuseo vastaa luonnontieteellisten kansalliskokoelmien säilyttämisestä, kartuttamisesta ja näytteillepanosta sekä näihin liittyvästä tutkimuksesta ja opetuksesta.” Muista yliopistojen piirissä toimivista museoista ei ole sääntelyä.

Kuntien, yhdistysten ja säätiöiden omistamia, vapaaehtoisvoimin tai sivutoimisesti hoidettuja paikallisia kotiseutu- ja erikoismuseoita on Suomessa runsaat 800. Niitä koskevaa erityislainsäädäntöä ei ole. Lisätietoja museoista havainnollisessa muodossa on osoitteessa www.museotilasto.fi/tiedostot/museovirasto/files/Tilastokortti_1_2016.pdf